

کاربگه‌ری پرۆگرمای پۆرتاج له گه‌شه‌پیکردنی لایه‌نی زمان و په‌یوه‌ندی کۆمه‌لایه‌تی لای مندالانی
خاوه‌ن پیداو‌یستی تایبته‌ت (4-6) ساڵ له‌ باخچه‌ی مندالان و سه‌نته‌ره‌کانی تایبته‌ت به‌ مندالانی
خاوه‌ن پیداو‌یستی تایبته‌ت

ساکار سردار حمه‌سوور که‌ریم شه‌ریف قه‌ره‌چه‌تانی
به‌شی باخچه‌ی مندالان // کۆلیجی په‌روه‌رده‌ی بنه‌رته‌ت // زانکۆی سلیمانی

پوخته:

Article Info

Received: September , 2022
Accepted : November , 2022
Published :December , 2022

Keywords

پرۆگرمای پۆرتاج، لهناتووی زمان،
په‌یوه‌ندیی کۆمه‌لایه‌تی

Corresponding Author

sakar.hamasoora@univsul.edu.iq

پرۆگرمای پۆرتاج یه‌کیکه‌ له‌ باشترین به‌رنامه‌کانی پشوه‌خته‌ که‌ یارمه‌تی مندالانی پیش
چوونه‌ قوتابخانه‌ (الطفوله‌ المبکرة) ده‌دات که‌ لهناتووی به‌سوود له‌ژایاندا به‌ده‌ست
به‌ئینت، نامانجی ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ بریتیه‌ له‌ده‌ستپشانکردنی کاربگه‌ری به‌کاره‌ینانی
پرۆگرمای پۆرتاج له‌گه‌شه‌ی زمان لای مندالانی خاوه‌ن پیداو‌یستی تایبته‌ت
،ده‌ستپشانکردنی کاربگه‌ری به‌کاره‌ینانی پرۆگرمای پۆرتاج له‌ گه‌شه‌ی په‌یوه‌ندی
کۆمه‌لایه‌تی لای مندالانی خاوه‌ن پیداو‌یستی تایبته‌ت، توێژه‌ر رنباری (نیمچه‌ نه‌زموونی
)به‌کاره‌یناوه‌، هه‌روه‌ها پشته‌ به‌ستوه‌ به‌ دیزاینی تاقیکردنه‌وه‌ پیش وه‌خته‌ (الختبار القبلی)
وتاقیکردنه‌وه‌ پاشوه‌خته‌ (اختبار البعدی) بۆ یه‌ک کۆمه‌له‌ نامرازی توێژینه‌وه‌که‌
بریتیه‌ له‌ (پرۆگرمای پۆرتاج) بواری کاتی توێژینه‌وه‌که‌ بریتیه‌ له‌ ماوه‌ی نیوان (15 ی کانونی
دووه‌م – 15 ی ایاری 2021) هه‌رچی سنووری شوئینش خۆی له‌ناوه‌ندی پارێزگای سلیمانی
ده‌بینیته‌وه‌، سنووری مرۆبی توێژینه‌وه‌که‌ش پیکهاتوه‌ له‌ (12) مندالی خاوه‌ن پیداو‌یستی
تایبته‌ت ته‌مه‌ن (4-6) ساڵ، به‌ رنباری نموونه‌ی مه‌به‌ستدار هه‌له‌ئیران. توێژینه‌وه‌که‌
گه‌بشتوه‌ به‌ چه‌ند نه‌نجامی زانستی گرنگترینان: 1- جیاوازی به‌لگه‌داری ناماری هه‌یه
له‌ ناستی به‌لگه‌داری (0.05) له‌ پپوه‌ری گه‌شه‌ی زمان له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی پیشه‌کی و پاشه‌کی
کۆمه‌له‌ی نه‌زمونگه‌ری، ئەم جیاوازیه‌ش له‌ به‌رژه‌وه‌ندی پپوه‌ری پاشه‌کیه‌. 2- جیاوازی
به‌لگه‌داری ناماری هه‌یه‌ له‌ ناستی به‌لگه‌داری (0.05) له‌ پپوه‌ری گه‌شه‌ی په‌یوه‌ندی
کۆمه‌لایه‌تی له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی پیشه‌کی و پاشه‌کی کۆمه‌له‌ی نه‌زمونگه‌ری، ئەم جیاوازیه‌ش له
به‌رژه‌وه‌ندی پپوه‌ری پاشه‌کیه‌.

پیشەکی:

بهشی یه کهم :چوارچینوی گشتی توئیننه وه که و ناساندنی چه مکه کان یه کهم : کیشی توئیننه وه که (مشکله البحت):

تیکچوونی زمان و په یوه ندی کردن له گه ل لایه نی دهرونی کۆمه لایه تی و سۆزداریدا یه کده گرته وه، که مبوونه وه ی توانای زمان یه کیکه له بللوترین تیکچوونه کانی زمان له مندالاندا و ئەم تیکچوونانه به زۆری کاربگه ری نه رتی له سه ربان ده بیئت. (سلیمان و اخرون ، 2016، ص 452) پرۆسه ی کارلیک کردنی کۆمه لایه تی گرنگه بۆ گه شه ی مندال ، توئیننه وه کان نه وه بیان دهرخستوه که نه و مندالانه ی که بواری کارلیکی کۆمه لایه تیان بۆ هه لئناکه ویت گه شه بیان دوا ده که ویت ، په یوه ندی کۆمه لایه تی توانای دهر برین و ووتووێژ و ده ستپیشخه ری به مندال ده به خشیئت و مه رجی بنه په تی دروستبوونی کۆمه لگا کانه . (علی و نه وانی تر ، 2021، لا 67) زمان له په یوه ندی کۆمه لایه تییه کاندای بوونی سه ره کی هه یه به بچ زمان مرۆف ناتوانیئت له په یوه ندی کاندای سه ره که ووتووێژ چونکه زمان ده تانیئت نه و په یوه ندیانه به ییئته وه و گه شه یان پیدایات ، واته مرۆف هه ره له سه ره تایی بوونی وه که مندال په یو بیستی به زمانه ، به روانین له وه ی مندال له م ته مه نه دا له دۆخی ده ستخستی ریکه وتن و گونجاندنی دروستدایه له گه ل ژینگه ی دهره ودا ، وه له دۆخی چاندنی تۆوی توانا و توانسته کانی داها تویانن له لایه نی په ره وده ی و فیروونه وه هه ره ها گرنگی نه م قۆناغه خۆی ده بیئته وه له ناویته کردنی مندال له گه ل هاوته مه نی خۆی و به ده سه پینانی تاییه تمه ندی و راهاتی کۆمه لایه تی و گونجاندن له گه ل ژینگه ی چوارده وری خۆی . توئیننه وه کان جه ختیان له سه ره گرنگی قۆناغه کانی ته مه نی سه ره تایی بۆ گه شه کردنی مندالان کردوه ته وه . به زمانه کانی ده ستپوه رانی پشوه خته بۆ هه ره حاله تیک بۆ وه به ره یینانی ئەم قۆناغه گرنگه له ژانی مندالدا بۆ په ره پیدانی توانا جوړا و جوړه کانی له بواری مه عریضی و جوولەیی و کۆمه لایه تی و زمانیدا . توئیزه ره له ماوه ی خویندنی کۆرسات و سه ردانیکردنی باخچه کان و مامه له کردنی به ره وای رۆژانه له گه ل مندالدا و له نه نجامی گه پان و سه رنجه کانی بۆ سه رچاوه کانی دهرباری مندالانی باخچه و پش چوونه قوتابخانه تیبیی نه وه ی کرد هه ندی که له مندالانی خاوه ن پیدایه بیستی تاییه ت کیشی گه شه ی زمان و په یوه ندی کۆمه لایه تیانه هه یه بۆیه نه م جوړه مندالانه پیوستیان به راهینان و پرۆگرامی تاییه ته ، له به ره وه توئیزه ره (پرۆگرامی پورتاج) ی هه لئزارد که پرۆگرامیکی جیهانیه و گونجاوه بۆ نه و جوړه مندالانه . توئیزه ره کیشی توئیننه وه که ی له شیوه ی ئەم پرسیاره دا ده خاته روو : نایا به کاره یینانی (پرۆگرامی پورتاج) چ کاربگه ره کی له سه ره گه شه ی زمان و په یوه ندی کۆمه لایه تی مندالی خاوه ن پیدایه بیستی تاییه ت (4-6) سال هه یه ؟ دووهم : گرنگی توئیننه وه که (اهمیه البحت):

نه گه ره سه ره تایی قۆناغی مندالی قۆناغیکی گرنگ بیئت بۆ گه شه کردنی مندالانی ناسایی نه و بۆ مندالانی خاوه ن پیدایه بیستی تاییه ت گرنگه ره ، ساله کانی یه کهم بۆ مانه وه و ماوه ی کهم بوونه وه ی گه شه کردن و

له ده ستدانی دهرفه ته گونجاوه کان ، له ته مه نی دواتر دا تیده کۆشن و له بری نه وه ی بۆ قۆناغی مندالی خاوه ن پیدایه بیستی تاییه ت بیئته قۆناغی گه شه کردن و یاری کردن و گه پان و چۆز وه رگرتن ده بیئته قۆناغی دواکه و تووی مندال له گه شه و یاری کردن و په یوه ندی کردن به که سانی چوارده وریه وه . (الخطیب و الحدیدی ، 1998، ص 20)

لای زۆریه مان ناشکرایه که باخچه ی مندالان وه ک دامه زراوه یه کی په ره وده ی و کۆمه لایه تی گرنگه کی زۆری له ژانی مندالدا هه یه چونکه قۆناغی مندالی زۆر ناسک و گرنگه بنیانه تری که سایه تی مرۆفه نه گه ره نه م قۆناغه ژینگه ی له بار و گونجاوی بۆ دابین نه کریت نه و زه ره رو زیانیکی گه ره به که سایه تی مندال ده گات و کۆمه لیک نه ندی شه و گرفتی دهرونی و کۆمه لایه تی بۆ مندال ده خولقیئ ، که زۆر زه حمه ته لی دهر باز بیئت و هه تا هه تا کاربگه ری خرابی هه ره ده مینییئت له به ره نه و گرنگه ی قۆناغی مندالی ولاتانی پشکه ووتوو و شارستانبخاوه بیران له دامه زراوه یه کی تری کۆمه لایه تی کردوه بۆ نه وه ی له لایه ک هاوکاری خیزان له په ره وده کردنی مندالدا بکات و له لایه کی تری شه وه بتوانیئت قه ره بووی نه و که م و کورتی و نه ندی شان به کاته وه . (قه ره چه تانی ، 2014 ، لا 9)

پرۆسه ی کارلیک کردنی کۆمه لایه تی گرنگه بۆ گه شه ی مندال ، توئیننه وه کان نه وه بیان دهرخستوه که نه و مندالانه ی که بواری کارلیکی کۆمه لایه تیانه بۆ هه لئناکه ویت گه شه بیان دوا ده که ویت ، کارلیکی کۆمه لایه تی نه و بواره دهره خشیئت بۆ نه وه ی که سیئی تاکه کان دهرکه ون ، که سانی دا هینهر و پلاندا نه ره ، له وانه شه که سانی توندوتیژان تیا دهره ده که ویت ، په یوه ندی کۆمه لایه تی توانای دهر برین و ووتووێژ و ده ستپیشخه ری به مندال ده به خشیئت و مه رجی بنه په تی دروستبوونی کۆمه لگا کانه . (بابان و نه وانی تر ، 2021، لا 67)

پرۆگرامی پورتاج یه کیکه له باشترین به زمانه کانی زوو به ده مه وه چوون که یارمه تی مندالانی پش چوونه قوتابخانه (الطفولة المبكرة) ده دات که لپهاتووی به سوود به ده ست به ییئتی له ژانیاندا و پشت به و راستیه ده به ستیئت که هه لئس و کهوت له ریکه ی چالاکیه کانی یاری و پادا شتکردنی نه رینیو پشکه وتن له په ره وده و ره فتار ده بیئت ، نه م پرۆگرامه کار له سه ره کۆمه لیک لپهاتووی ده کات پشت به ستن به چالاکیه کان بۆ به ده ست هینانی گه شه له و بواراندا و چاودیری کردن و به ره و پش چوونی توانای مندالان و به شداریکردنی دایکان و خیزانی منداله کان له پرۆگرامه په ره وده ییه کاندای سه ره که وتی پرۆگرامه که بۆ پسپۆران مسۆگه ره ده کات . (عواد و شریه ت ، 2008 ، ص 11)

پرۆگرامی پورتاج یه کیکه له باشترین به زمانه کانی زوو فریا که وتن که یارمه تی مندالان ده دات که کارامه یی به سوود فیربیئت له ژانیاندا له ریکه ی چاودیری گشتگیری هه موو توانا کانی (زمان و په یوه ندی کۆمه لایه تی و مه عریضی و جوولەیی و یارمه تیدانی خود) چاودیری کردنی توانا و گه شه کردنی مندالانی خاوه ن پیدایه بیستی تاییه ت . (حسین ، 2020 ، ص

1285)

سەر گرنگی بە کارهێنانی لە سەنتەرەکانی تاییبەت بە مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت.

4. گرنگە بۆ یارمەتیدانی پەسپۆرانی لە بواری مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت لە چۆنیەتی پلاندانان بۆ گەشەکردن و یارمەتیدانی مندالان.

5. ئەم توێژینە وەبە و دەرئەنجامەکانی ئەبێتە سەرچاوەیەك بۆ ئەو توێژەرانی لە داهاوویدا دەیانەوێت توێژینە وە لەسەر لیکۆلێنە وە پڕۆگرامی پۆرتاج لەسەر گەشەیی مندالان لە باخچەیی مندالان ئەنجام بدەن.

سێیەم: ئامانجەکانی توێژینە وە (هەدافەلەبەت):

1. دەستپێشاندنی کاربەگەری بە کارهێنانی پڕۆگرامی پۆرتاج لە گەشەیی زمان لای مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت.

2. دەستپێشاندنی کاربەگەری بە کارهێنانی پڕۆگرامی پۆرتاج لە گەشەیی پەبەندی کۆمەڵایەتی لای مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت.

چوارەم: گەرمەمانەکانی توێژینە وە (فەرضیاتەلەبەت):

1. بوونی جیاوازی بەلگەداری ئاماری (0.05) لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی کۆمەڵەیی ئەزمونی پێش جیبەجێکردنی پڕۆگرامی پۆرتاج و دوا جیبەجێکردنی پڕۆگرامەکە لەسەر پەهەندی گەشەیی زمان لای مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت.

2. بوونی جیاوازی بەلگەداری ئاماری (0.05) لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی کۆمەڵەیی ئەزمونی پێش جیبەجێکردنی پڕۆگرامی پۆرتاج و دوا جیبەجێکردنی پڕۆگرامەکە لەسەر پەهەندی گەشەیی پەبەندی کۆمەڵایەتی لای مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت.

پنجەم: سنوری توێژینە وە (حەدودەلەبەت):

1. سنوری بابەت: (پڕۆگرامی پۆرتاج).
2. سنوری مەزۆیی: ئەم لیکۆلێنە وەبە لەسەر نمونەییەك لە مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت تەمەنیان لە نێوان (4 - 6) سالیادە وە ژمارەیان لە (12) مندالی خاوەن پێداویستی تاییبەت

3. سنوری شوێن: باخچەیی مندالان و سەنتەرەکانی تاییبەت بە مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت لە سنوری سەنتەری پارێزگای سلێمانی.

4. سنوری کات: وەرزەییەكەم 2021 - 2022

شەشەم: ناساندنی چەمکەکان (تەریفەالمصطحات):

یەكەم: پڕۆگرامی پۆرتاج

لەلایەکی ترەو پڕۆگرامی پۆرتاج پێناسەکراوە بە کۆمەڵێک چالاکیی یەكخراوە بۆ گەشەپێدانی هەمەلایەنەیی سەرەتای مندالی کۆمەڵێک ئەزمونی پەبەندیدار لە خۆدەگەڕێت کە لەژێر چاودێری و رێنمای تاییبەتدا پێشکەش بە مندالان دەکەیت بۆ بەدەستپێدانی کۆمەڵێک ئامانج (حسن، 2018، ص 250)

پێناسەیی رێکاریی:

کۆمەڵێک چالاکیی وراھێنان و ئەزمونی گرنگە کە مندالان لە مەودایەکی دیاریکراودا بۆ گەیشتن بە ئامانجەگەشەپێدراوەکان ئەنجامیان دەدات.

دەستپێوەردانی پێشوەختە ئامانجی پەرەپێدانی توانا و لێھاتووپیەکانی مندالی خاوەن پێداویستی تاییبەت، لە هەمان ئەو بوارانەیی کە مندالیکی ناسایی تێیدا گەشە دەکات، کە بریتین لە بواریەکانی مەعریفی، کۆمەڵایەتی، سۆزداری، جۆلەیی، زمانەوانی، و ئەکادیمی، تێرکردن پێداویستیەکانی و پێداویستیەکانی خێزانەکەیی، سوودمەندیبوون لە مندالی وەك ئەندامیکی بەسوود لە کۆمەڵگا و پێشکەشکردنی چاودێری خەزمەتگوزاری تەندروستی و کۆمەڵایەتی و پەرورەدەیی بۆی لەرێگەیی تەبیکەو لە (کارمەندانی کۆمەڵایەتی، دەررووناسان، مامۆستایان و پزیشکان) لە رێگەیی دەستپێشاندنی پێشوەختەیی حالەتەکان و پێشکەشکردنی چاودێری یەگەرئەو و بەرنامەیی تاییبەتەمەند، زۆرێک لە توێژینەوکان ئەنجامی دەستپێوەردانی پێشوەختە پشتراست دەکەن وە بۆ باشترکردنی رێژەیی ناستی زیرەکی لەو وڵاتانەیی کە شیوازی دەستپێوەردانی پێشوەختەیان بە کارهێناوە، بە تاییبەت لە ویلايەتە یەگەرئەوکانی ئەمریکا دەستپێوەردانی پێشوەختە بۆ باشترکردنی رێژەیی لاوازی، ئەمەش تەنھا بەو رێکارانە سنوورداری نێبە کە مەمەندامی کەمەدەکەن وە، لە هەمان کاتدا ئامانجی کەمکردنەووی روودانی کەمەندامیەیی یان رێگری لە روودانی و کەمکردنەووی کاربەگەرییە نەرنێبەکانی دەستدێرێرکردنە سەر کەمەندامی و داوینکردنی توانای پزیشکی، کۆمەڵایەتی، پەرورەدەیی و چاکسازی گونجاو بۆ کەمەندامان بۆ ئەووی تیکەل بە کۆمەڵگا بن بە شیوہەکی سروشتی، ئاساییەکان. دەستپێوەردانی پێشوەختە لەسەر بنەمای جیاوازی تاکەکەسی لە نێوان مندالان لە گەشەکردندا دامەزراوە (وشاحی، 2003، ص 3)

گرنگی ئەم توێژینە وەبە لە دوو روووە دیاری دەکەیت:-

1-2-1- گرنگی تیۆری (الأهمية النظرية):

گرنگی تیۆری توێژینە وەبە لە بايەخی بابەتەکەووە سەرچاوەی گرتوووە خۆی دەبێتەووە لە کۆکردنەووی زانیاری لەسەر تیکچوونی گەشەیی مندالی خاوەن پێداویستی تاییبەت ئەو گێرو گەفتانەیی رووبەرەووی خێزانی خاوەن مندالی خاوەن پێداویستی تاییبەت دەبنەووە، ئەم جۆرە لیکۆلێنەوانە لەبەرئەووی لە ناستی هەرئێمی کوردستان نەکراوە بە پێی زانیی توێژەر بۆیدەرکەوتوووە کە ناستی ئەم جۆرە لیکۆلێنەوانە گرنگی خۆی هەبە لە دەوڵەمەندکردنی پەرتوکخانەکاندا بۆیە هەر کۆششێک لەو بواریدا بکەیت بۆچارەسەرکردنی ئەو گێرو گەفتانە لەرووی زانستیەووە گرنگی خۆی هەبە.

1-2-2- ب- گرنگی پراکتیکی (الأهمية العملية):

1. زانیی کاربەگەری پڕۆگرامی پۆرتاج لە گەشەپێکردنی لایەنی زمان و پەبەندی کۆمەڵایەتی لای مندالانی خاوەن پێداویستی تاییبەت (4-6) سال.
2. ئەم توێژینە وەبە گرنگە بۆ هەوڵدان لە بلۆکردنەووی پڕۆگرامی پۆرتاج و دەستپێوەردانی پێشوەختە و تیشک خستە سەر گرنگی بە کارهێنانی لە باخچەکانی مندالان.
3. ئەم توێژینە وەبە گرنگە بۆ هەوڵدان لە بلۆکردنەووی پڕۆگرامی پۆرتاج و دەستپێوەردانی پێشوەختە و تیشک خستە

5. بەكارھېتايى پىروگراممىكى زىنجىرەيى لەپىرووى پەردەسەندىنەۋە بەكارىت وەك نامرازلىك بۇ فېرېكرىن.

7. زوو دۆزىنەۋەي ئەۋ مىندالانى كېشەي گەشەسەندىنەۋە ھەيە (لەكەمترىن تەمەنى گونجاۋدا) بۇ ئەۋەي بخىرنە ناۋ پىروگراممەكەۋە (قاسم و ھالال، 2017، ص 17)

1-1-2 كېن ئەۋانەي سوود لەم پىروگراممە ۋەردەگىن:

ھەموو ئەۋ مىندالانى تەمەنىان لەنىۋان (2-9) سائىدايە، دايك و باوك و كەسوكارى نىزىكى مىندال، كارمەندانى دام و دەزگاۋ كۆمەل و پىنكخاۋەكانى تايبەت بە مىندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت. (العجمى، 2011، ص 65)

1-1-3 سوودەكانى پىروگراممى پۇرتاج

يەككىل لەسوودەكانى پىروگراممى پۇرتاج ئەۋەيە لەپىرووى ئابوورىيەۋە تىچوونى كەمبە بەراۋرد بە دەستىۋەردانى پىشۋەختە لەسەنتەرەكان، كارامەيى و خزمەتگوزارى پىشكەش بە مىندالانى لە ئىنگەي سىروشتىدا دەكات و ھەرۋەھا بەشدارپىنكىردنى خىزانى مىندالەكان كارىگەرى باشيان لەسەر مىندالەكانىان دەپىت. (سماح و شاحى، 2003، ص 28)، مامۇستى پىروگراممەكە ناچار نىيە شەھادەي زانكۆي بەرزى ھەپىت دايكەكان دەتوانن بچنە خولى رايھىنانەۋە و سەرکەۋتووبن ئەمەش ھاۋكارى و متمانە لاي مىندال و خىزانەكانىان زىاد دەكات و ھاۋكارى مىندال دەكات. (الظاهر و الراشده، 2010، ص 269) ھەرۋەھا پىروگراممىكە كە وردىترىن وردەكارى گەشە لە ھەموولايەنىكەۋە گىنگى پىندەدات و بۇ ھەر لايەنىكى گەشە پىروگراممى پەيوەست بە خۆي ھەيە. (سلامة، 2009، ص 129)

1-2-2 لىھاتووى زمان و قسەكرىن

لەگەل پىشەكەۋەتنى كۆمەلگەماندا و پىشكەۋەتنى تەكنەلۇجىيا بەتايبەت لەسەدەي بىست و يەكدا، گىنگى زۇردا بەپەيوەندى كۆمەلەيەتى ئەمەش ۋاي كىرد توئىنەۋەكان لەم بارەيەۋە زۇرىن، چونكە پەيوەندى مۇرۇفەكان يان تاكەكانى كۆمەلگە ھۇكارىكى سەرەكەيە بۆمانەۋە بەردەۋامبوونى كۆمەلگە، چونكە بەپىن زمان و پىن پەيوەندى مۇرۇفەكان تەنھا بوونەۋەردن و ناتوانن گىرەنتى مانەۋەۋە بەردەۋام بوون بىكەن، سەرەپاي پىشكەۋەتنى كۆمەلگەكان و پىنكخستىيان بەشۋەيەكى باشتر بەلام زمان و پەيوەندى رۇئى سەرەكەيە ھەيە، تەكنەلۇجىيا ۋاي كىرد كەزمان بەشۋەيەكى خىراتر بىلاۋىيەتەۋە و زياتر پىشتى پىببەستىرت لەپەيوەندىەكاندا. (عەلى، 2021، لا 196)

1-2-1-2 ئەۋ ھۇكارانەي كارىگەرىان لەسەر گەشەي زمان ھەيە:

1. پەگەز: كەتواناي زمانى كچان لە قۇناغى سەرەتايى مىنداليدا خىراترە لە كورپان كچان لەھەموو داۋاكارىيە زمانەۋانىيەكاندا لىھاتوترن كورپان كەمتر لە كچان قسە دەكەن و ناۋەرۇكى گىفتوگۇ و شىۋازى قسەكرىنەۋە جىاۋازە، دۋاي تەمەنى پىنچ سالى كچان لە وشەسازىدا لەگەل كورپان يەكسانن و ھىچ جىاۋازىيەك لەنىۋانىيەكاندا نىيە. (صواب، 1995، ص 248)

2. كەسايەتەي:

دووم: لىھاتووى زمان

يەككىكە لەۋ تايبەتەمەندىيەكە مۇرۇف لە بوونەۋەردە زىندوۋەكانى تى سەر زەۋى جىادەكاتەۋە، چونكە نامرازى دەرىپىن و پەيوەندى كۆمەلەيەتى و نامرازى بىركىردنەۋەيە و رۇئى گىنگ لە ئىبانى دەروونى و كۆمەلەيەتى تاكدا دەبىنەت. (الضمىلى، 2004، ص 85)

پىناسەي رىكارى:

برىتتەيە لەۋ نىمرانەي كە مىندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت (نموونەي توئىنەۋەكە) لە گەشەكرىن لىھاتووى زمان بە دەستى دەھىن لەسەر بىنەماي تاقىكرىدەۋەي پىروگراممى پۇرتاج سىيەم: پەيوەندى كۆمەلەيەتى

برىتتەيە لە ناستى دەرىپىن تاك بە شىۋەيەكى راستەۋخۇ و بەپىن ترس لە رىنگاي بەستى پەيوەندى لەگەل ئەۋانى دىكەدا، ھەلەتە پىنويستە پەيوەندىەكان لەسەر بىنەماي مۇرۇفانەي وىستراۋ و پەسەند بىت. (قادر، 2016، لا 114)

پىناسەي رىكارى:

برىتتەيە لەۋ نىمرانەي كە مىندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت (نموونەي توئىنەۋەكە) بە دەستى دەھىن لەسەر بىنەماي تاقىكرىدەۋەي پىروگراممى پۇرتاج.

بەشى دووم: چوارچىۋەي تىۋرى توئىنەۋەكە

بەشى دووم: تەۋەرى يەكەم: چوارچىۋەي تىۋرى توئىنەۋەكە

1-1-2: پىروگراممى پۇرتاج

پىروگراممى پۇرتاج سەرەتاي دانانى بۇ سالى (1970) زايى دەگەپتەۋە كەلە شارى پۇرتەيچى (Portage) ۋلايەتە يەكگرتەۋەكانى ئەمىرىكا بوو، بۇ يارمەتىدانى مىندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت و زوو فرىياكەۋەتنىان (Early intervention)، ئەۋىش لەرنگاي سەردان بۇ مالى ئەۋ مىندالانە و رايھىنانى دايكەكان لەسەر چۆنىەتى خزمەتكرىن و رايھىنان و يارمەتىدانى مىندالەكانىان و بەرەۋ پىشېردنى تۋانكانىان، سى سالى يەكەم زۇر گىنگە كە دايك و باوك شارەزاي بن و جى پىنويستە بۇ مىندالەكانىان بىكەن كە ئەم پىروگراممە لەخۆي دەگىرت. (قەرەچەتانى، 2015، لا 104)

1-1-1-2 ئامانجەكانى پىروگراممى پۇرتاج:

1. پىشكەشكرىن بەرنامەي زوو بەدەمەۋە چوون (فرىياكەۋەتن) (التدخل المبكر) لەناۋ مالى لە ئىنگەيەكى گونجاۋ و باۋ ناسراۋدا بۇ مىندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت.

2. بەشدارپىنكىردنى راستەۋخۇ دايك و باوك لە پىرۇسەي رايھىنان و فېرېكرىن مىندالەكانىان، كەنەمەش ناسانترىن و باشترىن رىنگا چارەيە كە ھەر لەتەمەنىكى بچوۋكەۋە دايك و باوك لەناۋ مالى خۇياندا، رۇئىيان لە كەمكرىدەۋەي كېشەي مىندالەكانىان دەپىت.

3. پىشكەشكرىن خزمەتگوزارى و كارامەيى گونجاۋ بۇ ئىنگەۋە ھالەتى مىندالەكان. (قەرەچەتانى، 2015، لا 104)

2-1-3-1 نەو ھۆکارانەى كە كارىگەرەبىيان لەسەر گەشەى كۆمەلایەتى ھەيە:

1. ھۆکارە كەسىيەكان: گەشەى كۆمەلایەتى كارىگەرى لەسەر گەشەى مەعريفى ھەيەكە موكورپيەتاييەتەكانى (كە مئەندامى، لاوازی گەشەى جەستەبى يان تىكچوونى رۆژنەكان)، چونكە ئەمانە دەبنە ھۆى خراب گونجاندىن و ھەستەردن بە ناتەواوى، مندائى نەخۇش يان لاواز خۇى لە مندائى تر دوور دەخاتەو، ئەمەش دەرفەتى گەشەسەندنى كۆمەلایەتى دروست كەمدەكاتەو، لەوانەيە ھاوسۆزى لەلايەن گەورەكانەو بەدواى خۆيدا ھەيئەت، كە وەلامى ئارەزووكانى دەدەنەو تەوھكو دەيئەتە خۆپەرست يان شەرمەن، ملكەچ دەيئەت و يارمەتى لە كەسانى ديكە وەردەگرت.

2. ھۆكارى ژىنگەى: گەشەى كۆمەلایەتى كارىگەرى لەسەر شىوازەكانى كۆمەلایەتەتەردن و پروسەكانى ئاسايىكردنەو ھۆى كۆمەلایەتى دەيئەت كە خىزان لەگەل مندائەكەدا دەيكات پراھاتى مندائى بەسەرەخۆبى بەشدارە لە دارپشتى كەسايەتەيەكەى، ئەمەش يارمەتى دەدات لە خۆگونجاندىن كۆمەلایەتى و گەشەكردنى دروستدا، بەلام بەكارھىنانى شىوازی نەگونجەو سەيغەتەيى ھەك شىوازی جياكارى، پەشتگويەستەن لەوانەيە زيان بە كەسايەتى مندائى بگەيەنەت و رۆنگى لە گەشەكردنى كۆمەلایەتى بكات باخچەى مندائى بەشدارەيەكى گەورە دەكات لە گەشەكردنى كۆمەلایەتى مندائى، بەو پيئەى يارمەتى دەدات بۆ بنیاننانى چەمكەل لەخۆى و ئەوژىنگەيەى كە تەيیدادەزى، ئەم گەشەكردنە لەلايەن میدياوھە كارىگەرى لەسەرەرۆڤى دەستەوازەى (كارەسات، شۆرش، شەپ) گواستەوھەى لەناكو لە ئاستىكى نابوورى كۆمەلایەتەيەو بە ئاستىكى ديكەى تەواو جياواز نمونەى ديكەى گۆرانكارى خىراى ژىنگەيە. (العناني، 2005، ص 46-47)

2-1-3-2 گونجى لىھاتووى كۆمەلایەتى گونجىيەكى زۆرى ھەيە لە زىانى تاك و لە بوارە جياوازەكاندا لە مندائىيەو تەمەنى پىرى، كە لە رۆنگەيەو تەك دەتواننەت بە شىوھەيەكى نەرتى كارلىكى كۆمەلایەتى لەگەل ھاوتەمەنەكانى و دەوروبەرى بكات، و ھاوړى زۆر بە دەست ھەيئەت، لىھاتووى كۆمەلایەتى بەشدارە لە دامەزراندنى پەيوەندى سەرکەوتو لەگەل ئەندامانى كۆمەلگاجا لە مائەوھە بىت يان قوتابخانە يان لەگەل باقى كۆمەلگالە رۆنگەى تىگەيشتن و فېرپوون و پراكتىزەكردنى رەفتارە كۆمەلایەتەيەكان لەگەل ئەندامانى كۆمەلگا، كارامەيى كۆمەلایەتى تاك يان كەمى يەكەل لە كارامەيەيەكانى كارىگەرى نەرتى لەسەر تاكەكان و گەشەسەندنى سۆزدارى و كۆمەلایەتەيەكان و پائەنرەكانيان بەرەو پەرەردە، جگە لەكەلەكەبوونى كارىگەريە نەرتەيەكان لەسەر كەسايەتى دەروونى و كۆمەلایەتى تاكەكەس. (صقر، 2017، ص 165)

بەشى دووھم: تەوھەرى دووھم: توپىنەوھەكانى پيشوو
2-1-2 توپىنەوھەى (حكيم، 2002) بەناوئىشانى: كارىگەرى بەرنامەى پورتاج بۆ گەشەپيدانى گشتگير(الشاملة) بۆ زيادكردنى رۆژەى گەشەى كۆمەلایەتى لای مندائى پيش قوتابخانە

ئەم ھۆکارە لە مندائىكدا بەردەستە كە كەسايەتەيەكى بەھىزى ھەيە، ئەو مندائى كە كەسايەتەيەكى گونجوى ھەيە ئارەزووى ھەيە لە روى (كواليتى وچەندايەتەيەو) باشتر قسە بكات. (فارس و فرقيس، 2014، ص 43).

3-ھۆكارى زىرەكى:

پەيوەندىيەكى پتەولەنيوان زىرەكى وتواناى زمان دەولەمەندى ھەيە دەركەوتووەتەو مندائىيەى زۆر زىرەك و بىلمەتن زوتر فېرى زمان دەبن زمانيشيان زۆر پاراو و دەولەمەندترە لە مندائى ئاسايى. (قەرەچەتانى، 2002، لا 49)

4-يارى تەندروستى و ھەستەوھەرى تاك:

پەيوەندىيەكى ئەرتى بەرچاو لەنيوان چالاكى مندائى و گەشەكردنى زمانەوانيدا ھەيە، تا مندائى لە روى جەستەيەو تەندروست و چالاكتەر بىت، ئەو وتواناى بە دەستپىنانى زمانەكەى زياترە دۆخى تەندروستى مندائى كارىگەرى لەسەر زۆربەى پروسە جياوازەكانى گەشەكردن ھەيە و بەمجۆرە ئەم گەشەكردنە رۆنگە كارىگەرى لەسەرپيشكەوتنى زمانى مندائى ھەيئەت. (النوايسە و قطاوھە، 2015، ص 54)

2-2-1-2 گونجى زمان:

- 1- زمان مروف لەزىندەوھەرىكانى تر جياوھەكاتەو.
- 2- لە كۆمەلگەدا جىگەيەكى تايبەت بە تاك دەبەخشىت.
- 3- دەفرىكە كە ئەزمونى مروفەكان ھەلئەگرتىت كە سوودى بۆ مروفەكان ھەيە.
- 4- پەرەپيدانى تواناى بىركردنەوھەى زانستى و لىكۆلئىنەوھە شىكارى و پەرخە و دىالۆگ لەرۆنگەى زمانەوھە. (سالم، 2014، ص 66)
- 5- ئامرازىكە كە بەھۆيەو زانست وەردەگرين.
- 5- زمان بنەماى كولتورى مروفە، فاكتەرىكى سەرەكەيە لەگونجاندىن لەگەل ژىنگەدا
- 6- نوپنەرايەتى ئەو ئامرازە بىناروھە دەكات كە نەوھەكان بەھۆيەو پەيوەندى بەيەكەوھەكەن. (الجروانى وصدىق، 2013، ص 9)

2-1-3 راستە مندائى سەرەتا كە لەدايك دەيئەت بوونەوھەرىكى بايولۇجىيە و تەنھا خواردن و خەو و رزگارپوون لە پاشەرۆ دەزاننەت، بەلام بۆ ھەموو ئەمانەش دەيئەت پەشت بە كەسانى دەوروبەرى بىستەت تاكو دەگاتە تەمەنىك كە سەرەخۆبى وەربگرىت و پەيوەندى كۆمەلایەتى لەگەل كەسانى ناوھە دەروھى خىزانەكەيدا دروست بكات لە قۇناغى شىرەخۆرىدا مندائى تەنھا پەيوەندى كۆمەلایەتى لەگەل كەسە نزيكەكانى ھەيە وھەك دايك و باوك لەبەر ئەوھەى ئەوان پيداويستەيەكانى بۆ داين دەكەن بەلام قۇناغى پيش چوونە قوتابخانە لە ھەموو قۇناغەكانى ديكە ھەستيارترە بۆ دياربىردنى رەفتارى كۆمەلایەتى، خىزان لە رۆنگەى گەشەپىكردنى كۆمەلایەتەيەو رەفتار و داب و نەرت و رۆلە كۆمەلایەتەيەكان و چۆنەتى مامەلەكردن لەگەل كەسانى تردا بە مندائى دەبەخشىت. (بۆكانى، 2020، لا 297 - 298)

1. بوونی جیاوازی به لگه داری ناماری له ناسی (0.01) هه یه له نیوان تیکرای ناوهندی ژمیره ی له نیوان گروبه کانی نه زمونی و کۆنترۆلکراو له جیبه جیکردنی پرۆگرامی راپهینان له گه شه کردنی زمانی دهربرین له بهرزه وهندی گروپی نه زمونی

3. بوونی جیاوازی به لگه داری ناماری له ناسی (0.01) هه یه له نیوان تیکرای ناوهندی ژمیره ی له نیوان (کوپروکچ) له گه شه کردنی زمانی دهربرین له بهرزه وهندی په گه زی (م) دا بو.

به شی سیئم: چوارچێوهی مهیدانی توێژینه وه که

1-3 میتۆدی توێژینه وه که: توێژه میتۆدی نیمچه نه زمونی به کارهاتوه.

2-3 کۆمه لگای توێژینه وه که: بریتیه له سهرحه مندا لانی خاوهن پیداو یستی تایبته له باخچه ی مندا لان وسه نته ری (حکومی و نا حکومیه کانی) ناوشاری سلیمانی به لام تانیستا ناماریکی فه رمی نیه له هه رتی کوردستان سه بارته مندا لانی خاوهن پیداو یستی تایبته له بهر ده ست دانیه وه ک کۆمه لگای توێژینه وه که.

2-3 نمونه ی توێژینه وه که: پیکهاتوه له مندا لانی خاوهن پیداو یستی تایبته ته مه ن (4-6) سا لی له قو ناغی باخچه ی مندا لان که ژماره یان (12) مندا ل بوو توێژه هه ستاوه به هه لئازردی نمونه یه که له کۆمه لگای توێژینه وه که به شیوه ی مه به ستدار، له باخچه ی مندا لانی (نامیز) که تایبته به مندا لانی خاوهن پیداو یستی تایبته (6) کوپ (6) کچ له خۆگرتبوو.

3-3 نامرازی توێژینه وه که: پرۆگرامی پورتاج (برنامج بورتاج)

توێژه له توێژینه وه که یدا پستی به ستووه به تاقیکردنه وه ی پرۆگرامی پورتاج بۆ گه شه ی (لپهاتوو ی زمان و په یوه ندی کۆمه لایه تی) پرۆگرامی پورتاج که له لایه ن ریکخراوی (CBR) دانراوه، وه زا ره تی په روه رده به هاوکاری ریکخراوی یونیسف (UNICEF) کردویه تی به کوردی، بۆ گه شه کردنی توانا کانی هه ندی له بواره سه ره کبیه کانی گه شه کردنی مندا ل، نه وانیش (کارامه ییه کانی یارمه تی خۆدان، گه شه پیکردنی کۆمه لایه تی، گه شه پیکردنی جوو له، گه شه پیکردنی توانای درک پیکردن، گه شه پیکردنی زمان و په یوه ندی کوردن) پرۆگرامه که فۆرمی جیا کردنه وه ی بۆ مندا لان له خۆگرتوو هه وانیش بریتین له:

1- فۆرمی هه لسه نگانندی بنه رته ی: نه م فۆرمه (13) پرسیار ی ناسان له خۆده گرتت له لایه ن دایکی مندا ل یان خیزانی مندا ل پرده کرتته وه بۆ زانیی هه ر دواکه وتنیک له گه شه کردن لای مندا ل هه پرسیار تک سئ وه لای مه یه به دانانی نیشانه ی (V) له چوارچێوه که له کاتی وه لمانه وه دا، نه وه دهرده خات که مندا له که له وانیه یه دواکه وتی گه شه ی هه بیته .

2- فۆرمی هه لسه نگانندی وردده کاربیه کانی: نه م فۆرمه (65) پرسیار له خۆده گرتت بۆ نه و مندا لانه پرده کرتته وه که دواکه وتی گه شه کردنیان هه یه له ریکه ی نه م فۆرمی هه لسه نگاننده وه زانیاری دهریاره ی گرفته کانی (بینین، جوو له، بیستن، قسه کردن یان فیزیون) کۆده کرتته وه، له لایه ن دایکی مندا ل یان خیزانی مندا له که پرده کرتته وه .

نامانجی توێژینه وه که: جیبه جیکردنی بهرنامه ی پورتاج بۆ گه شه پیدانی گشتگیر (الشامله) بۆ زیاد کردنی رژه ی کاربگه ری له گه شه ی کۆمه لایه تی لای مندا لی پیش قوتابخانه .

نمونه ی توێژینه وه که: (28) مندا لی کوپ و کچ که ته مه نیان له نیوان (4-5) (سالی دا بوو، دابه ش کرابوون به سه ر دوو گرپدا، گرپه ی نه زمونی (14) مندا لی کوپ و کچ، گرپه ی کۆنترۆلکراو (14) مندا لی کوپ و کچ .

میتۆدی توێژینه وه که: میتۆدی نه زمونی به کاره پناوه .

نه نجامی توێژینه وه که: جیاوازی به ک ناماری بهرچا و له نیوان گروپی نه زمونی و کۆنترۆلدا هه یه له بهرزه وهندی گروپی نه زمونی دوا ی جیبه جیکردنی بهرنامه که له پرووی هه ره کیک له پپوه ره کانی پیکه یشتی کۆمه لایه تی له ناسی ماندا ر (0.01)

بوونی جیاوازی به لگه داری ناماری له ناسی (0.01) له نیوان مندا لانی گروپی نه زمونیدا هه یه، له نه نجامی جیبه جیکردنی بهرنامه ی پورتاج له ناسی هه مو توخمه کان له پله ی پیکه یشتی کۆمه لایه تی.

2-2-2 توێژینه وه ی (نادر، 2014) به ناو نیشانی: کاربگه ری بهرنامه یه کی راپهینان له سه ر بنه مای چاره سه ری ره فتاری مه عریفی له گه شه کردنی لپهاتوو ی کۆمه لایه تی بۆ نه و مندا لانه ی که کیشه ی فیزیونیمان هه یه نامانجی توێژینه وه که: زانیی کاربگه ری بهرنامه یه کی راپهینان له سه ر بنه مای هه ندیک ته کنیکه کانی چاره سه ری ره فتاری مه عریفی، زانیی کاربگه ری بهرنامه یه کی راپهینان له سه ر بنه مای هه ندیک ته کنیکه کانی چاره سه ری ره فتاری مه عریفی له په ره پیدانی توانا کۆمه لایه تییه کان بۆ نه و مندا لانه ی که کیشه ی فیزیونیمان هه یه به پی په گه ز

نمونه ی توێژینه وه که: (35) مندا ل (22) کوپ و (13) کچ.

میتۆدی توێژینه وه که: میتۆدی نه زمونی به کاره پناوه

نه نجامی توێژینه وه که: بهرنامه ی راپهینانه که کاربگه ری هه بووه له زیاد کردنی پله ی کارامه یی کۆمه لایه تی نه ندامانی گروپی نه زمونی راسته وخۆ دوا ی جیبه جیکردنی بهرنامه که.

بهرنامه ی راپهینان جیاوازی نییه له زیاد کردنی پله ی کارامه یی کۆمه لایه تی له نیوان نه ندامانی نمونه ی توێژینه وه که، به پی گۆراوی په گه ز.

2-2-3 توێژینه وه ی (سلیمان و نه وانی تر، 2016) به ناو نیشانی: کاربگه ری پرۆگرامی راپهینان بۆ بهرزه کردنه وه ی توانای زمانی مندا لانی باخچه ی مندا لان (5-6) سا ل.

نامانجی توێژینه وه که: زانیی کاربگه ری پرۆگرامه که له با شتر کردنی توانای زمانی نمونه یه که له مندا لان، نایا جیاوازی له نیوان نیروم له توانای زماندا هه یه .

میتۆدی توێژینه وه که: توێژه میتۆدی نه زمونی به کاره پناوه.

نمونه ی توێژینه وه که: (30) مندا ل له باخچه ی مندا لان که ته مه نیان له (5-6) سا ل، گرپه ی نه زمونی (15) (مندا لی کوپ و کچ)، کۆنترۆلکراو (15) (مندا لی کوپ و کچ).

نه نجامه کانی توێژینه وه که:

مندالەکان کرابوون ، تاقیکردنەوهی پاشوختە پڕۆگرامە بۆ مندالەکان
دوای جێبەجێکردنی پڕۆگرامە کە دەکرێت.

توێژەر بە مەبەستی دیاریکردنی راستی نامرازی توێژینەوه کە ، کە تاچەند
برگەکانی بەروونی و بە ووردی داریژراون و لە توانایدا هەیه پێوانەکردن بۆ
گەشە (لێپاتووی زمان و پەيوەندی کۆمەلایەتی) لای مندالانی خاوەن
پیداویستی تاییبەت بکەن، راستی روالەتی بۆ پێوهی پڕۆگرامی پۆرتاج
(گەشە لایەنی زمان) کە (29) برگە بوو ، وە (گەشە پەيوەندی
کۆمەلایەتی) کە (20) برگە بوو ، بۆ ژمارەیک لە شارەزایان و پسیپۆرانی ئەم
بوارە نێردرا ، ژمارەیان (9) شارەزا بوون

توێژەر پشتی بەستووه بەرپێژە (80%) ی یە کە دەنگی لە نێوان پسیپۆران
و شارەزایان بۆ رادە شیاوی برگەکانی توێژینەوه کە ، ئەمەش وەکو
نزمترین ناست بۆ پەسەندکردنی هەر برگەیک لە برگەکانی پێوهەرکە ،
نامازە بۆ ئەوه کراوه کە وا کاتی رێژە هاورایی لە نێوان پسیپۆران و شارەزایان
گەیشته (75%) یان زیاتر ئەوا بە پەسەند دادەنێت لە لایەنی راستی
روالەتی (الزویی، 1981، ص 44)، دوای ئەوهی سەرنج و تێبینی و
پیشنیازی شارەزا و پسیپۆران دەرکەوت کە سەرجهەم برگەکان پەسەندن بە
پێ هەردوو پەهەندی پێوهەرکە کە (29) برگە بۆ گەشە لێپاتووی زمان
(20) برگە بۆ گەشە پەيوەندی کۆمەلایەتی ، وە بۆ ئەم مەبەستەش
توێژەر (رێژە سەدی بۆهەموو برگەکان ، دەرھینانی بەهای کای سکۆپر) ()
بۆ دەستینشانکردنی ناستی بەلگەداری ناماری هەر برگەیک ()
بەکارھیناوه کە لە خشتە (1) ، خشتە (2) داروون کراوتەوه .

3-فۆرمی دەستینشانکردنی وردی گرتەکانی مندال: کە سەرجهەم
لایەنەکانی گەشە (یارمەتی دانێ خوود، کۆمەلایەتی ، جوولە، درک
پێکردن، زمان و پەيوەندیکردن) مندال لە تەمەنی (1-6) سالی لە پڕۆگرامی
پۆرتاج لە خۆدەگرت لە لایەن مامۆستا یان کەسی رايهینەر پرده کریتەوه .
نامانجی ئەم پێوهەر بۆ گەشە پێکردنی (لێپاتووی زمان و گەشەیی
پەيوەندی کۆمەلایەتی) یە لای مندالانی خاوەن پیداویستی تاییبەت .

ناوهرۆکی بەرنامە کە: لە ژێر ژۆشناي ناگاداری توێژەر لە ناوهرۆکی پڕۆگرامی ()
پۆرتاج) کە (32) دانیشتی (الجلسة) ی لە خوگرنبوو (2) دانیشتن
لە هەفتەیکدا کاتی دانیشتنەکان لە نێوان (30-45) خولە کدا بوو ، ئەو
دانیشتنانە بە سەر سێ قوناغدا دا بە شکران ، بەم شێوهیە خوارووه
قونای یە کە م: قونای ناسین و پێشکە و نامادەکردن: توێژەر لە یە کە م
دانیشتن تاقیکردنەوهی پێشوختە پڕۆگرامە کە بۆ مندالەکان (پیش
جێبەجێکردنی پڕۆگرامە کە) دەکات ، ئەم قوناغ (3) دانیشتن لە (1-3) هوه
لە خۆدەگرت و ماوهی هەر دانیشتنیک (30 - 35) خولە ک دەبێت .
قونای دووهم: قونای رايهینان: ئەم قوناغ لە دانیشتنەکانی (4-30
(دەخایە نیت و ماوهی هەر دانیشتنیک) (30- 5) خولە ک دەخایە نیت ئەم
قوناغ (38) دانیشتن لە خۆدەگرت
قونای سێهەم: کونای هاتی پڕۆگرامە کە: ئەم قوناغ (2) دانیشتن
کە دانیشتنی (31- 32) لە خۆدەگرت ماوهی هەردانیشتنیک (30 -
(35) خولە کە ، دووبارە کردنەوهی سەرجهەم ئەو رايهینانە
لە پڕۆگرامە کە دا بۆ (لێپاتووی زمان و پەيوەندی کۆمەلایەتی) لە پێشتردا بە

خشتە (1) راستی روالەتی (گەشە لایەنی زمان)

رێژە سەدی	مستوی الدلالة (0.05)	بەهای خشتەیی ناستی (0.05)	Chi-Squared	ژمارە رازبوووەکان	ژمارە برگەکان
100%	بەلگەدار	3.84	9	9	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 15,16,19,20,21,24,26,27
88.8%	بەلگەدار		7.22	8	13,14,22,23,25,29
77.7%	بەلگەدار		5.88	7	17, 18, 28

خشتە (2) راستگۆی روالەتی (گەشە پەيوەندی کۆمەلایەتی)

رێژە سەدی	مستوی الدلالة (0.05)	بەهای خشتەیی ناستی (0.05)	Chi-Squared	ژمارە رازبوووەکان	ژمارە برگەکان
100%	بەلگەدار	3.84	9	9	02,15,16,18,42,3,5,7,8,10,12,13,1
88.8%	بەلگەدار		7.22	8	1,4,9,17,19
77.7%	بەلگەدار		5.88	7	6,11

سەرجهەم برگەکان ، کە (29) برگە بۆ گۆراوی (گەشە لایەنی زمان) کە
بریتی بوو لە (0.835) کە ئەمەش واتای ئەوهیە هاوکۆلکە ی جێگێری بە

بۆ ئەم مەبەستەش توێژەر جێگێری پێوهەرکە ی پشتراستکردووه بە بە
کارھینانی رێگای یە کگرتووی ناوهرۆکی (الفا کرونباخ) بۆ (12) بە شداربوو بۆ

نەزمونى، بەپېى تاقىكىردنەۋەى نەنجامى تاقىكىردنەۋەى ھاوكىيەشەى ويلكۆكسون Wilcoxon بەھاي (z)، لەخستەى ژمارە (۱) پروونكراۋتەۋە. ھەرەك خستەى (۱) روونىدەكاتەۋە بە بوونى بەلگەى نامارى لەنيوان پەلەى ناۋەندى بۆنمەكانى پىۋەرى گەشى زمان بەپېى ناستى بەلگەدارى (0.05) بەپېى تاقىكىردنەۋەى پىشەكى وپاشەكى كۆمەلەى نەزمونگەرى، نەم جىاۋازىەش لە بەرزەۋەندى پىۋەرى پاشەكيبە (چونكە نمرەى گەشەى زمان بەرزىۋتەۋە) نەمەش واتاى گەشەى زمان دەگەيەنئىت لە پىۋەرى پاشەكى، نەمەش نامازە بەۋەدەكات كە گریمانەى يەكەم لە گریمانەكانى توئىزىنەۋەكە جىبەجى بوۋە. گریمانەكە پەسند دەكرى كە دەئىت جىاۋازى بەلگەدارى نامارى ھەيە لە ناستى بەلگەدارى (0.05) بۇ تاقىكىردنەۋەى پىشەكى و پاشەكى لەلای گروپى نەزمونگەرى.

پىنگاى يەكگرتوۋىيى ناۋەكى زۆر بەرزە و بەلگەدارى نامارىە ، ھەرەھا (20) بىرگە بۇ گۇپراۋى (گەشەى پەيوەندىپى كۆمەلەيەتى) كە برىقى بوۋ لە (0.881) كە نەمەش واتاى نەۋەيە ھاوكۆلكەى جىگىرى بە پىنگاى يەكگرتوۋىيى ناۋەكى زۆر بەرزە و بەلگەدارى نامارىە بەشى چوارەم : خستەنەروۋى نەنجامەكان و شىكىردنەۋەيان **خستەنەروۋى نەنجامى گریمانەى يەكەم :**

گریمانەى يەكەمى نەم توئىزىنەۋەيە برىتیبوو لەبوونى جىاۋازىي بەلگەدارى نامارى (0.05) لە نيوان ناۋەندى ژمىرەيى نمرەكانى كۆمەلەى نەزمونى پىش جىبەجىكىردنى پىرۇگرامى پۇرتاج وداۋى جىبەجىكىردنى پىرۇگرامەكە لەسەر پەھەندى گەشەى زمان لای مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت .

بەمەبەستى زانىنى نەنجامى گریمانەكەى سەرەۋە، ھەستايىن بە جىبەجىكىردنى شىكارى نامارىيى بۇ نەنجامى ھەردوو تاقىكىردنەۋەى (پىشەكى وپاشەكى) بۆپىۋەرى گەشەى زمان لای گروپى خستەى (1)

نەنجامى تاقىكىردنەۋەى ھاوكىيەشەى ويلكۆكسون Wilcoxon و بەھاي (z) بۇ جىاۋازى نيوان جىبەجىكىردنى بەرنامەكە بۇ پىۋەنى گەشەى زمان بۇ گروپى نەزمونگەرى

پەلە	ژمارە	پەلە ناۋەندى	كۆى پەلە	بەھاي Z	ناستى بەھاي ھەژماركراۋ (0.05)
پەلە نەگەتىف	0 ^a	0.00	0.00	-3.072 ^b	0.002 بەلگەدار
پەلە پۇزەتىف	12 ^b	6.50	78.00		
يەكسانى	0 ^c				
كۆ	12				

جىبەجىكىردنى بەرنامەكە گەشە (45.9167) نەمەش بەلگەيە لەسەر بەرزىۋەندى ناۋەندى نمرەى كۆمەلەكە پاش جىبەجىكىردنى بەرنامەكە.

ھەرەھا لە خستەى (2) دەردەكەۋىت كە ناۋەندى ژمىرەيى كۆمەلەى نەزمونگەرى پىش جىبەجىكىردنى بەرنامەكە (37.4167) لە داۋى خستەى (2)

ناۋەندى ژمىرەيى ولادانى پىۋەرى بۇ پىۋەرى گەشەى زمان لە تاقىكىردنەۋەى پىشەكى وپاشەكى لە كۆمەلەى نەزمونگەرى

پىۋەرى پىشەكى ن=12		پىۋەرى پىشەكى ن=12		گەشەى زمان (پىشەكى وپاشەكى)
لادانى پىۋەرى	ناۋەندى ژمىرەيى	لادانى پىۋەرى	ناۋەندى ژمىرەيى	
9.52946	45.9167	7.07696	37.4167	

پىرۇگرامەكە لەسەر پەھەندى گەشەى پەيوەندىپى كۆمەلەيەتى لای مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت

بەمەبەستى زانىنى نەنجامى گریمانەكەى سەرەۋە، ھەستايىن بە جىبەجىكىردنى شىكارى نامارىيى بۇ نەنجامى ھەردوو تاقىكىردنەۋەى (پىشەكى وپاشەكى) بۆپىۋەرى گەشەى پەيوەندىپى كۆمەلەيەتى لای گروپى نەزمونى، بەپېى تاقىكىردنەۋەى نەنجامى

خستەنەروۋى نەنجامى گریمانەى دوۋەم :

گریمانەى دوۋەمى نەم توئىزىنەۋەيە برىتیبوو لەبوونى جىاۋازىي بەلگەدارى نامارى (0.05) لە نيوان ناۋەندى ژمىرەيى نمرەكانى كۆمەلەى نەزمونى پىش جىبەجىكىردنى پىرۇگرامى پۇرتاج وداۋى جىبەجىكىردنى

كۆمەلەيەتى دەگەپە نىت لە پىۋەرى پاشەكى، ئەمەش نامازە بەو دەكات كە گرىمانەندوووم لە گرىمانەكانى توپۇنەنەو كە جىبە جى بوو. گرىمانەكە پەسند دەكرى كە دەئىت جىاوازى بەلگەدارى نامارى ھەيە لە ناستى بەلگەدارى (0.05) بۇ تاقىكردەنەو پىشەكى و پاشەكى لەلاى گروپى ئەزمونگەرى.

تاقىكردەنەو ھاوكىپشەى وىلكۇكسون Wilcoxon بەھای (z)، لەخستەى ژمارە (3) روونكر اوو تەو، ھەر وەك خستەى (3) روونىدەكاتەو بە بوونى بەلگەى نامارى لەنپوان پەلى ناوئەندى بۆنمرەكانى پىۋەرى گەشى پەيوەندىبى كۆمەلەيەتى بەپپى ناستى بەلگەدارى (0.05) بەپپى تاقىكردەنەو پىشەكى و پاشەكى كۆمەلەى ئەزمونگەرى، ئەم جىاوازىبەش لە بەرژەوئەندى پىۋەرى پاشەكيبە ئەمەش واتاى گەشى پەيوەندىبى خستەى (3)

ئەنجامى تاقىكردەنەو ھاوكىپشەى وىلكۇكسون Wilcoxon و بەھای (z) بۇ جىاوازى نپوان جىبە جىكردى بەرنامەكە بۇ پىۋانەى گەشى كۆمەلەيەتى بۇ كۆمەلەى ئەزمونگەرى

بەھای ناستى ھەژماركراو (0.05)	بەھای Z	كۆى پە	پەلى ناوئەندى	ژمارە	پە	
0.002 بەلگەدار	-3.072 ^b	0.00	0.00	0 ^a	پەلى نەگەتيف	گەشى كۆمەلەيەتى (پىشەكى و پاشەكى)
		78.00	6.50	12 ^b	پەلى پۆزەتيف	
				0 ^c	يەكسانى	
				12	كۆ	

جىبە جىكردى بەرنامەكە گەشتە (42.0833) ئەمەش بەلگەيە لەسەبەرزبونەو پىشەكى ناوئەندى نمرەى كۆمەلەكە پاش جىبە جىكردى بەرنامەكە.

بۇ زياتر روونكردەنەو دەتوانىن ناوئەندى ژمپرىي و لادانى پىۋەرى بۇ پىۋەرى پىشەكى و پاشەكى لە گەشى كۆمەلەيەتى بەپپى خستەى (4). ھەر وەھا لە خستەى (4) دەردەكە وئىت كە ناوئەندى ژمپرىي كۆمەلەى ئەزمونگەرى پىش جىبە جىكردى بەرنامەكە (32.3333) لە دواى خستەى (4)

ناوئەندى ژمپرىي و لادانى پىۋەرى بۇ پىۋەرى گەشى كۆمەلەيەتى لە تاقىكردەنەو پىشەكى و پاشەكى لە كۆمەلەى ئەزمونگەرى

پىۋەرى پاشەكى ن=12		پىشەكى ن=12		
لادانى پىۋەرى	ناوئەندى ژمپرىي	لادانى پىۋەرى	ناوئەندى ژمپرىي	
9.11999	42.0833	6.98483	32.3333	گەشى كۆمەلەيەتى (پىشەكى و پاشەكى)

پىشنىياز و پاسپاردە:

دەرئەنجامەكان:

لەبەررۆشناى ئەو ئەنجامانەى توپۇنەنەو كە پى گەشتوو، توپۇر چەند پىشنىياز و پاسپاردەيەكى پەروەردەپى خستە پروو ئەوانىش برىتەن لە:

1. بۆكلىنى ، ساير ، (2016): میتۆدی توئىزىنەۋەدى زانستى، چاپخانى چوارچرا چاپى يەكەم.
2. بابان و ئەوانى تر ، (2021) : بەكۆمەلەيە تىكرىدن و گەشەى مندال، چاپى يەكەم ، دەزگای چاپ و پەخشى نارىن .
3. على و حمە و محمد ، سۇلاف فائق محمد، احمد على، نازەنن عوسمان، (2013): ئاسۆى يەرەپىدانی باخچەى ساوايان، چاپى يەكەم ، چاپخانى چوارچرا.
4. على ، عبدالرحمان ، (2021) : بوختەيك لەيەرورەدەى تايبەت (خاۋەن پىداۋىستى تايبەت)، چاپى يەكەم ، چاپخانى تاران .
5. قادر ، رەمەزان حمەد امين ، (2016) : سايكۆلۇژىيەى مندال لەباخچەى مندالان ، چاپى يەكەم ، چاپخانى سۇفيا ، كۆبە .
6. قەرەچەتانى ، كەرىم شەرىف ، (2015) : دەرۋازەى يەرورەدەى تايبەت ، چاپى يەكەم ، چاپخانى پىرەمىرد .
7. قەرەچەتانى ، كەرىم شەرىف ، (2002) : سايكۆلۇژىيەى زمانى مندال قۇناغى بېش جوونە قوتابخانە، چاپى يەكەم ، چاپخانى ۋەزارەتى پەرورەدە
8. قەرەچەتانى ، كەرىم شەرىف ، (2014) : رىنىشاندەرى مامۇستاي باخچەى ساوايان (رىنماى و پروگرام) ، چاپى دوۋەم ، چاپخانى پەيۋەند، سلىمانى سەچاۋەره بىبەكان:
1. الجروانى وصديق ، هالة ابراهيم ، رحاب محمود، (2013): اظطرابات التائاة الرؤية التشخيصية علاجية ، دار المعرفة الجامعية للنشر، الاسكندرية ، مصر .
2. حسن، هيبه ممدوح محمود، (2008): استخدام طريقة يورتاج لتنمية المهارات التوافقية لدى الاطفال ذوي الاعاقة العقلية البسيطة المدمجين وغير المدمجين، جامعة الفيوم، مجلة جامعة الفيوم التربوية والنفسية، مجلد3، عدد9
3. حسين، نهي عبدالحميد محمود، (2020): فاعليه برنامج يورتاج لخفض اظطرابات طيف التوحد لدى الاطفال في مرحلة الطفولة المبكرة، جامعة بن سويف ، مجلة بحوث ودراسات الطفولة ، كلية التربية للطفولة المبكرة، مجلد2 ، عدد4 .
4. حكيم، شيرين صبحى صالح، (2002): فاعليه برنامج يورتاج للتنمية الشاملة للطفولة المبكرة لزيادة معدل النمو الاجتماعي لطفل ما قبل امدرسة، جامعة عين شمس ، اطروحة الدكتوراه.
5. الخطيب و الحديدى ، جمال ، منى ، (1998) : التدخل المبكر (مقدمة في التربية الخاصة للطفولة المبكرة) ، دار الفكر .
6. الزوبى، عبدالجليل ابراهيم والغنام ، محمد احمد (1981). مناهج المحب في التربية ، مكتبة الوطنيه بغداد.
7. سالم ، اصالة فاروق مصطفى ، (2014) : مقدمه في اضطرابات التواصل بين النظرية وتطبيق، دارالمسيرة، عمان .

لەبەر رۇشناى ئەنجامەكانى توئىزىنەۋەكە توئىزەر گەيشتە ئەم دەرئەنجامانەى خوارەۋە:

1. بەكارهينانى پروگرامى پۇرتاج رىنگايەكى كارىگەرە لەگەشەى لىپاتوبىي زمان لاي مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت .
 2. بەكارهينانى پروگرامى پۇرتاج رىنگايەكى كارىگەرە لەگەشەى پەيۋەندىي كۆمەلەيەتى لاي مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت.
- پاسپاردەكان:
1. پىتۋىستى بەكارهينانى پروگرامى پۇرتاج لەلايەن باخچەكانى مندالان و سەنتەرەكانى تايبەت بە مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت بە مەبەستى باشتكردى گەشەى (لايەنى زمان و پەيۋەندىي كۆمەلەيەتى) ئەم مندالانەى كە لە قۇناغە سەرەتايبەكانى ژاندا دواكەوتوون .
 2. پراھىنانى ئەم كادرانەى كە لەسەنتەرەكانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت كاردەكەن و دەستپورەدانى پىشۋەختە لەسەر بەكارهينانى پروگرامى پەرەپىدانی پۇرتاج .
 3. بلاۋكردەنەۋەى پروگرامى "پۇرتاج" و خزمەتگوزارىيەكانى لەسەر بنەماى زانستى لە سەرئانسەرى كۆمەلەگەى كوردىدا بۇ ئەۋەدى سوۋدى لى ۋەرىگرىن لە پىشكەشكردى خزمەتگوزارىيەكانى دەستپورەدانى پىشۋەختە بۇ داينىكردى پىداۋىستىيەكانى خىزانەكان، و پوۋبەروۋبوۋنەۋەى ئەبوۋنى سەنتەرى تايبەتمەند و تىچۋوى بەرزى .
 4. سوۋدوۋەرگرتن لە ئەنجامى توئىزىنەۋەكە لە پەرەپىدان و دارپشتى بەرنامەكان بە ئامانچى پەرەپىدانی رەھەندىي (لايەنى زمان و پەيۋەندىي كۆمەلەيەتى).
- پىشنىيازەكان:**
1. ئەنجامدانى توئىزىنەۋەى ھاۋشپوۋە لەگەل فراۋانكردى قەبارەى توئىزىنەۋەكە تا نمونەى گەرەتر لەخۇ بگرىت و ناۋچە و پارىزگاكانى تر بگرىتەۋە.
 2. ئەنجامدانى توئىزىنەۋەى تر لەسەر كارىگەرى پروگرامى پۇرتاج لە پەرەپىدانی لىپاتوبىيەكانى پەيۋەست بەلايەنەكانى گەشەى (جەستەى و جولەى و يارمەتيدانى خود) بە شپوۋەيەكى سەرپەخۇ لەسەر مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت .
 3. ئەنجام دانى توئىزىنەۋەى ھاۋشپوۋەى تر ، بۇ زياتر ناساندنى كارىگەرى پروگرامى پۇرتاج لە سەر گەشەپىدانی ھەمەلايەنەى لىپاتوبىيەكانى پەيۋەست بەلايەنەكانى گەشەكردى لاي مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت.
 4. ئەنجامدانى توئىزىنەۋەى تر بۇ زانينى ئاستەنگىەكانى بەكارهينانى پروگرامى پەرورەدەى پىشۋەختەى پۇرتاج لە باخچەى مندالان و سەنتەرەكانى تايبەت بە مندالانى خاۋەن پىداۋىستى تايبەت.

سەچاۋەكان:

سەچاۋە كوردىيەكان:

١- توجد فروق ذات دلالة إحصائية بين مستوى الدليل (٠,٠٥) في مقياس تطور اللغة في الاختبار القبلي والبعدي للمجموعة التجريبية وهذا الاختلاف لصالح الاختبار البعدي.

٢- توجد فروق ذات دلالة إحصائية عند مستوى الدليل (٠,٠٥) في مقياس تطور العلاقة الاجتماعية في الاختبار القبلي والبعدي للمجموعة التجريبية وهذا الاختلاف لصالح الاختبار البعدي

Abstract

Portage program is one of the best early childhood program that helps pre-school children gain useful skills for their lives. The aim of this study is to discover Portage program's effect on language development of children with special needs. The researcher used a semi experimental method, and used ((Pre test – Post test) in designing the study for each group. Of the experiment tools is Portage program, duration (15 December -15 May 2021) Pilot test included 12 children of special need with the age range of 6-4 years. She reached a number of scientific conclusions, including

1- there is significant difference (P-Value 0.05) in language developmental skills in pre and post test of the experiment group, the difference is to the post test result advantage.

2- there is significant difference (P-Value 0.05) in interpersonal skills development in pre and post test of the experiment group, the difference is to the post test result advantage.

8. سلامة، سهيد محمد، (2009): التدخل الميكروالدمج، زهراء الشرق للنشر، القاهرة.
9. سليمان و اخرون ، عبدالله محمد، (2016) : فاعلية برنامج تدريبي لتحسين الكفاءة اللغوية الاطفال الروضة من (5-6) سنوات , جامعة القاهرة ، مجلة العلوم التربوية ، مج (24) ، العدد (4)
10. صواب ، سيد محمود، (1995): النمو الانساني ، دار المعرفة .
11. الضملي، امتثال زين الدين، (2004) : علم النفس النمو الطفولة الى الشيخوخة ، الطبعة الاولى ، دار المهمل اللبناني للطباعة وللنشر.
12. الظاهر والرواشدة، قطحان احمد ، شهريار سلامة، (2010): اثر برنامج المنزلي لتثقيف الامهات البورتاج في خفض الطخوط النفسية لدى امهات الأطفال المعاقين العقليا، مجلة التبوية كلية الدراسات العليا جامعة عمان، مجلد 25، عدد 97.
13. العجى، نادية علي، (2011): التدخل المبكر برنامج البورتاج ، داربانا العلمية للنشر و التوزيع ، الطبعة الاولى ، عمان .
14. العناني، حنان عبد الحميد العناني، (2005): تنمية المفاهيم الاجتماعية والدينية والأخلاقية في الطفولة المبكرة، دار الفكر، الطبعة الاولى .
15. عواد و شريت ، احمد احمد ، اشرف محمد عبد الغني (2008) : دليل الاسرة و المعلمة في تنمية المهارات الاجتماعية للاطفال ذوى الاعاقة البصرية ، مؤسسة حوس الدولية ، للنشر و التوزيع ، الاسكندرية .
16. فارس و فرقيس ، دلال، سميرة، (2014) : اثر اللغوى على عملية النمو لدى اطفال الرياض (القسم التحضيري) ابتدائية حمدي عمر – انموذجا ، جامعة بجاية كلية الاداب و اللغات ، رسالة ماجستير.
17. نادر، علاهيم، (2014): فاعلية برنامج تدريبي قائم على العلاج السلوكي المعرفي في تنمية المهارات الاجتماعية لدى الاطفال ذوى صعوبات التعلم ، جامعه دمشق، رسالة ماجستير.
18. وشاحى ، سماح نور محمد ، (2003) : التدخل المبكر و علاقته بتحسين اداء مجالات النمو المختلفة للاطفال المصابين باعراض متلازمة داون ، رسالة ماجستير ، معهد الدراسات و البحوث التربوية ، جامعة القاهرة.

الملخص:

يعد برنامج Portage من أفضل برامج الطفولة المبكرة التي تساعد الأطفال في سن ما قبل المدرسة على اكتساب مهارات مفيدة في حياتهم ، والهدف من هذه الدراسة هو تحديد تأثير برنامج Portage على تنمية اللغة لدى الأطفال ذوي الإعاقة. استخدمت الباحثة طريقة شبه تجريبية ، واعتمدت على تصميم القياس (ختبار القبلي) والقياس (ختبار البعدي) لمجموعة واحدة. من أدوات البحث وهي (برنامج Portage) مجال البحث (١٥) ديسمبر -١٥ مايو ، ٢٠٢١) النطاق البشري للدراسة يتكون من (١٢) طفل من ذوي الإعاقة تتراوح أعمارهم بين (٤-٦) سنوات وقد توصل إلى عدة استنتاجات علمية من أهمها: